

gyűjtöttünk középkori leletanyagot, kiterjedése valamivel nagyobb, mint a Szalontai-féle terepbejárás tapasztalt és DK-i irányba (Kövegyi-csatorna partja) el is tolódik egy picit.

M43-57 (KÖH 52768): A Kövegyi-csatorna partján található lelőhelyen leletanyagot nem találtunk.

M43-58 (KÖH 52770): A Kruzslic-dűlőben fekvő kis kiterjedésű lelőhelyen a frissen szántott, poros felszínen, meglehetősen rossz megfigyelési körülmények közt csupán egy 1 darab szarmata szórványt gyűjtöttünk

Munkatársak: Koller Melinda, Hetesi Szilvia, Hrivnák Péter Pál.

FEKETE CSANÁD

284. Kőszeg, Jurisics tér (KÖH 69525)

(Vas megye) LT, Kö

Kőszeg történelmi főterén 2009. október 5. és november 17. között három helyszínen folytattunk kutatásokat. A tér Ny-i és K-i oldala között ma is jól látható, jelentős szintkülönbség van. Mindhárom kutatott felület rétegsorra arról tanúskodik, hogy a területen valamikor az újkor (18–20. sz.) során jelentős tereprendezés folyhatott, amikor a felső földrétegeket teljesen elpusztították. Az első régészeti korú rétegek a mai járósinttől 30–90 cm mélyen kezdődnek.

Az első helyszínen, a tér D-i részén álló Szűz Mária szobor előtt egy kisebb Ny–K-i irányú szelvényt nyitottunk. Itt célunk volt, hogy a szelvényszakaszt a következő ütemben a tér két oldalán épített házsorok homlokzatáig meghosszabbítva a térről egy teljes keresztmetszetet nyerjünk. Ebben a szelvényben a Ny-i oldalon kb. 90 cm újkori feltöltés alatt kezdődtek a régészeti rétegek (a szelvénynek ezen a részén magasabb talajfeltöltés van, az egykori elkerített „kert” maradványa miatt, melyet az archív fényképeken, valamint képeslapokon lehet látni). A K-i oldalon az újkori réteg mindössze 40(!) cm vastag, ebben a mélységben jelentős mennyiségű égett állatcsontot találtunk, melyet a tér D-i oldalán, a mai Levéltár helyén, a késő középkorban és koraújkorban működő vágóhid hulladékához és a piactéren működő korabeli „lacipecsenyésekhez” kapcsolhatunk. Ezzel egy mélységben egy kavicsos járósintet – korabeli térburkolatot – is dokumentáltunk.

Mindezek alatt több vékony, átégett pusztulási réteget figyeltünk meg, majd a mai felszíntől alig 80 cm-re egy karóssal keretezett sekély, az alján égett árokszakra bukkanunk, amelyben feltételezhetően az 1532-es ostromhoz köthető ágyúgolyók darabjait bontottuk ki. Az árok részben már az altalajba mélyed.

A szelvény K-i részén kb. 150–160 cm mélységben agyagos altalajt találtunk, az értékelhető rétegsor tehát alig több mint 1 m vastag. Az árokszakas Ny-i oldalán 170–180 cm mélyen találtuk meg a kavicsos altalajt. A szelvényben több cölöplyukat és átégett gerendamaradványt is kibontottunk. A Mária-oszlop előtt található

objektumokból vegyesen került elő késő középkori és kelta leletanyag. A nedves agyagrétegekből felvett kerámia alapján egyértelműen a keltákhoz köthető objektumot egyelőre nem tudtunk elkülöníteni.

A felületen rábontottunk az 1739-ben emelt Szűz Mária-szobor talapzatához vezető hajdani lépcsősorra, azzal a céllal, hogy a 18. századi járósint meghatározásával adatokat szolgáltatassunk a tér szintsüllyesztésének és a szobor talapzatának tervezéséhez.

A második felületet az 1615–1618 között emelt Szent Imre templom szentélye és sekrestyéje K-i oldalán nyitottuk, ill. a templom D-i oldalán a szentély és a hajó találkozásánál egy kis kiterjedésű szondát is ástunk. A kutatás célja a Bakay Kornél publikációiból ismert ásatás során feltárt temető kerítőfal vonalának tisztázása, valamint az írott forrásokban említett temetőkápolna lehetőség szerinti feltárása volt. Az írott források felkutatásában Mentényi Klára művészettörténész nyújtott segítséget.

A felület D-i részén többek közt a Szent Imre templom alapfalairól nyertünk új adatokat. A térnek ez a része – a kutatásból is igazolhatóan – hajdan domb volt, ennek megfelelően a régészeti rétegek már igen magasan, a mai felszínhez képest 40–50 cm mélyen jelentkeztek. Az altalaj teteje a Szent Imre templom szentélyétől K-re 130 cm mélységben volt, a templom alapját 155 cm mélyen találtuk meg. A fent említett dombbal lehet összefüggésben az az árok, mely a felület K-i részén É–D irányban húzódott. Pontos korát megállapítani nem lehetett, kelta leletanyag mellett középkori kerámia is került elő belőle.

A Szent Imre templom szentélyétől É-ra, közvetlen a szentély és a sekrestye falai között, a sekrestye falával párhuzamosan, attól kb. 10 cm-re egy ÉK–DNy irányú falszakasz fut, amely a sekrestye falába futó működő villanykábel miatt kényszerűségből meghagyott metszetfalba fut bele, és annak É-i oldalán már nem látható. A fal biztosan késő középkori vagy kora újkori, mert egy késő középkori kerámiával datált, kör alakú objektumot vágott el. Az agyagba rakott kőfal a templomnál korábbi temetőfallal azonosítható, melyet a Szent Imre templom építése során egyfelől felhasználtak/beépítettek, másfelől elpusztítottak. A Szent Imre templom szentélyétől D-re nyitott szondában már nem találtuk meg, a fal Ny felé fordulva, a Szent Imre templom alatt folytatódhatott.

A szondában (6. szonda) a Szent Imre templomhoz köthető rétegsorok helyett egyrétegű feltöltést figyeltünk meg, amelynek felső harmadában vastag mészcák húzódott. Mivel ugyanez a mészréteg ugyanabban a szintben a templom alapozásának kövein is látszott, feltételezhetően egy, az épület emelésekor használt meszesgödör nyomait találtuk meg.

Az ásatás legjelentősebb eredményének a középkori Szent Katalin kápolna szentélyének előkerülése tekinthető, az épület alapfalait a Szent Imre templom sekrestyéjétől K-re bontottuk ki. Az első kövek a mai felszíntől 20 cm mélyen jelentkeztek.

A Szent Katalin templomot – amelyet a késő középkortól temetőkápolnának használtak – az írott források szerint a Szent Imre templom sekrestyéjének építésekor bontották el a 17/18. sz. fordulóján. A templom föltárt alapfalaiából kiderült, hogy a Szent Katalin templom korábbi, első periódusában szentélye félköríves, dőngölt földpadlójú volt, falai 80–85 cm vastagok voltak. Hajójának alapfalait a Szent Imre templom sekrestyéje alatt kell keresnünk. A korai – valószínűleg Árpád-kori – félköríves szentélyű templom több alkalommal teljesen leégett, erről tanúskodnak a szentélyében váltakozva egymást felülrétegző faszenes és paticsos rétegek. A sokszor megújított padló viszonylag hosszú használatra utal.

A korábbi templom szentélyét egy – jelenleg még pontosan nem meghatározható, talán 15. századi, esetleg későbbi – átalakítás során az alapokig visszabontották, és egy sokszög záródású apszissal bővítették. A későbbi periódus közel 1 m széles alapfalai az elsőként épült templom diadalívéhez csatlakoztak, így az új templom hajójának és szentélyének síkja egy vonalba került. Ez a falcsatlakozás az alapfalak D-i szakaszán figyelhető meg, ahol egy határozott, alacsony, alapozási mélységben, alapozási technikában és falszövetben is jól látható különbség, valamint falelválás van. Ennek Ny-i, mélyebbre alapozott része az első periódus hajójának, míg a K-i, magasabban lévő falalap a gótikus szentélybővítés maradványa. A templom É-i felén a hajdani épületet ferdén elvágó újkori sekrestye alapárkának ásásakor az első periódus hajójának teljes alapozását elbontották, és a ma látható, Ny-i oldalán teljesen egyenes külső falsík a korai periódus hajójához igazodó későbbi, sokszögzáródású szentélybővítés alapozása. Az első templom roncsolt, visszabontott szentélyének falazata megmaradt.

A templom késői periódusának sokszögzáródású falai előtt fut a temető körítőfala, melynek felső kövei 40 cm mélységben kerültek elő. A két falszakasz egymáshoz igazodik, relatív koruk nem állapítható meg. A konkrét datálást nehezíti az ide telepített legújabb kori közműakna.

A fent említett területen, a templomhoz ÉK-ről egy valószínűleg fából készült falakkal határolt, pontosan meg nem határozható időben leégett (égetett?) osszárium csatlakozott. A mai felszínhez képest igen magasan jelentkező, vörössárgára, türkizkékre és zöldre égett embercsontokat tartalmazó réteg mind a temetőfalat, mind a templom sokszögzáródású szentélyalapját fölülreterezte. A vázmaradványok közül több mint 20 rosszezüst érme került elő. Kettő restaurálása már megtörtént, ezek Zsigmond-koriak. Az osszárium elbontása után, a csontház alatt a templom körüli temetőhöz tartozó gyermeksírokat és részben egy felnőtt vázát bontottuk ki. A halottak Ny-K irányban, hátton fekvő, nyújtott helyzetben feküdtek, legtöbbször biztosan koporsós volt. Mellékletet egyik mellett sem találtunk, a KE 118 sz. kisgyermek medencéje fölött, nyilvánvalóan másodlagos helyzetből került elő egy nem viseleti helyzetben és több darabban lévő, ovális vagy kerek testű, erősen korrodált

vas övcsat. Két vázrészletet a Szent Katalin templomtól D-re is kibontottunk, ám a Szent Imre templom mellett már nem találtunk sírokat, ahogy a Szent Imre templom D-i oldalán ásott szondában sem. A templom körüli temető tehát minden bizonnyal nem sokkal a Szent Katalin kápolnától D-re véget ért.

A sírok alsó rétege az altalajba mélyedt. Valamennyi eltemetett a Szent Katalin templom falához igazodott, csak egy melléklet nélküli, igen sekély, körkörös alakú objektumot vágtak el a kápolna sokszögzáródású szentélyének építésekor. Ennek sajnos nem volt leletanyaga, hasonlóan az egyetlen, a Szent Katalin templom késői szentélyének alapozásával részben felülreterezett váznak sem.

A Szent Katalin templom korát a leletek tisztítása és restaurálása során tudjuk majd pontosabban meghatározni, annyi azonban valószínű, hogy késői periódusa a 15. sz. utánra esett. Teljességgel az sem zárható ki, hogy az első templom a 13. században épült és a település első plébániatemploma nem a Szent Jakab, hanem a Szent Katalin lehetett. A kérdés eldöntéséhez a Szent Imre templom sekrestyéjében, ill. a Szent Jakab templom belsejében történő kutatások járulnának hozzá. A korai templomot a 15. századtól már bizonyosan temetőkápolnaként használták, az írott források szerint egészen a 17. sz. legvégéig.

A Szent Katalin templom mellett 160 cm mélységben találtuk meg a sárga agyagos altalajt, amely fölött a sírokon és a leégett csontház maradványain kívül mindössze egy feltöltési réteget tudtunk dokumentálni.

A Szent Katalin templom szentélye késői periódusának DK-i sarkát a már említett legújabb kori közműakna vitte el, aminek ásásakor nem kis fáradsággal semmisítették meg a teljes K-i falat, valamint a mellette futó temetőfal azon kulcsfontosságú szakaszát, ahol a két fal csatlakozik.

A harmadik felületen, a Szent Jakab templom mellett Bakay Kornél 1982-es ásatását hitelesítettük, és ismét kibontottuk a ma is a burkolatban bemutatott temetőfal egy szakaszát. A hitelesítésre azért volt szükség, mert az ásatási dokumentáció egyetlen példánya sem található meg a helyi és országos intézmények adattáraiban, és az ásatásról csak az összesítő rajz másolata maradt fenn a Savaria Múzeum rajztárában.

A középkori temetőfal a mai felszíntől kb. 70–80 cm mélyen kezdődött, alapja 150 cm mélységben volt. Az altalaj ebben a szelvényben 170 cm mélyen jelentkezett. A fal a Szent Jakab templom szentélyétől K-re kb. 2,5 m-re, a szentély DK-i pillérétől pedig alig fél méterre futott. A Szent Katalin templom későbbi szentélyével a temetőfal szinte összeér, ám a kőfalat a Szent Imre templomtól kb. 2 m-re É-ra elbontották. A fal vonalát gondolatban meghosszabbítva jól látható, hogy a 17. századi szentély alá futna be, tehát annak építésekor útban volt, ezért köveit kitermelték. A temetőfal a Szent Imre templomtól D-re ásott szondában már nem jelentkezett, így bizonyos, hogy a templom alatt Ny felé bekanyarodva ért véget.

A temetőfal a Szent Katalin templom második periódusának alapfalai előtt Ny-i irányban, szögletes formában, 40 cm szélességben kissé kiszélesedik. Ennek a kiugrásnak az értelmezéséhez több ilyen szakasz kibontására lenne szükség. A Bakay Kornél által vezetett ásatáson K-i irányban, tehát a fal város felé eső oldalán dokumentáltak hasonló falszakaszokat, amelyeket a fal erődítésével hoztak kapcsolatba. Egyelőre a kérdés megválaszolásához kevés adattal rendelkezünk.

Az 1982-es ásatás összesítő rajzából kiderült, hogy Bakay Kornél megkutatta a Szent Jakab templom szentélyének teljes D-i és K-i oldalát, és csak a szentély É-i és ÉK-i részén számíthattunk bolygatatlan rétegsorokra. Az É felől nézve két, épülettel nem fedett, érintetlen pilléreközéből a szentély hossz tengelyében lévő kutatunk meg (5. szonda). Itt – a Szent Katalintól É-ra eső szakaszhoz hasonlóan – az altalajig egyetlen bolygatott réteget dokumentáltunk, melyben a felső rétegekben egy É-D-i és egy D-É-i, lentebb több Ny-K-i tájolással eltemetett, melléklet nélküli halottat bontottunk ki. A két fölső, számos szeggel összeillesztett koporsókban nyugvó vázat minden bizonnyal már a kora újkorban, a 16. sz. után temették el, erről tanúskodik a fölső váz beomlott koporsójának tetején, a koporsón kívül előkerült esztergált csont pártaövmerevítő. A két fölső sír rendhagyó tájolásának az is oka lehet, hogy a temetőfal közelsége miatt Ny-K-i irányban a halottak nem fértek volna el (a korábbi korokban ez a koporsó irány nem is lett volna elfogadható). Amikor tehát a fölső rétegekben nyugvó halottakat temették, a gótikus szentélynek és a temetőfalnak is állnia kellett. A Ny-K-i tájolású vázak koponyáját a Szent Jakab templom szentélyének bővítésekor semmisítették meg.

Az ásatás jelentősebb, most meghatározható leletei között szerepel egy, a Szent Imre templom szentélyének alapfalai mellől másodlagos helyzetből előkerült cserépüst peremtöredéke, amely az egyetlen, valószínűsíthetően a város alapításának évszázadából származó leletünk. Kőszegen ritka a város alapításának korszakából származó leletanyag. Holl Imre az Öregbástya környezetében talált két darab szórvány töredéket a 60-as években. Eddigi ismereteink szerint in situ, rétegből csak az Alsókapu-torony ásatásából került elő ilyen lelet 2006-ban B. Benkhard Lilla és Ilon Gábor ásatásán.

Másodlagos helyzetből néhány, szintén a 13. századra tehető fazékválat is találtunk. Hasonlóan átforgatott földből került elő egy, a 14. századra datálható szürkésfehér kiöntőcsöves kancsóperem. A 15. sz. végére datálható egy, a Szent Imre templom D-i felénél előkerült bepecsételt kerámiapohár apró töredéke, amelyhez hasonlóakat Holl Imre szép számmal talált a kőszegi alsóvár ásatásakor. Szintén a 15. századra tehető a Szent Jakab templom szentélyénél szórványként előkerült pártaöv merevítőpálcája, valamint az osszarium leégett maradványaiból származó eddig meghatározott érmek. Számos, főképp zöld mázas, ill. mázatlan kályhacsempe-töredéket is találtunk. Ezekon felül a templomok

közvetlen közeléből kerültek elő üveg ablakszemek darabjai, a templom körüli temető átforgatott leletei közül bronztűk, patkó- és vasszegtöredékek, csontkari-ka töredéke, valamint egy késő középkori, aranyszállal átszőtt paszomány jó állapotban fennmaradt 10–12 cm hosszú darabja. Az ásatás majd mindegyik szondájában találtunk kelta kerámiát, objektumot azonosítani azonban eddig nem volt módunk.

B. BENKHARD LILLA – PAP ILDIKÓ KATALIN

285. Kőszeg, Jurisics-vár (KÖH 41753)

(Vas megye) Kk

A Jurisics-vár rekonstrukciós engedélyezési munkáihoz kapcsolódóan 2009. november 24. és december 21. között az épületen belül régészeti feltárásokat végeztünk, öt különböző adottságú helyszínen, összesen 69 m²-en.

Északi szárny: A mai É-i szárny az újkorban épült, É-i fala a 13. századi palota D-i külső falával azonos, s a szárny belsejébe foglalták a 13. századi homlokzat előtti tornyot. A homlokzat elé a torony mellett Ny-ra egy utólagos épületrész épült, melyet a korábbi kutatások alapján a 16. századra keltezhetünk. Ismert volt a 13. századi homlokzat K-i végén becsatlakozó, azzal egyidős É-D irányú fal, ám itt korábban feltárássra nem volt mód.

Feltárásaink során a 13. századi palotaszárny DNy-i sarkához befutó ferde alapozást találtunk, mely ferde saroktámpillér maradványaként azonosítható. Az alapfalhoz hozzáépült a 15. sz. első felére keltezett Ny-i palotaszárny fala, melyet szélesen kiugró alapozása is megkülönböztetett a 13. századi falaktól. Feltártuk a 13. századi torony DNy-i sarkán állt elbontott támpillér alapozását is. Az újkori É-i szárny udvar felőli falának és több elbontott belső falának, ill. lépcsőjének alapozását teljes alapozási mélységükben feltártuk. A torony K-i fala és a palotaszárny által közrefogott sarokban újkori árnyékszékakna részletét bontottuk ki.

A feltárást helyenként különböző mélységben a talajvíz szintjén fejeztük be, bár több helyen ennél még valamivel mélyebben is lehetnek, ill. vannak régészeti jelenségek. A terület ÉK-i sarkában egy helyen feltártuk a 13. századi falak alapozásának teljes mélységét.

A DK-i falszoros két pinceszinti helyisége: Ezeket az 1960-as években alakították ki. Itt a falszoros külső falát megelőző, ismeretlen kiterjedésű visszabontott fal alapozásrészletét tártuk fel. A sekélyre alapozott modern falak a régészetileg bolygatatlan altalajon állnak.

A DK-i falszoros emelt padlószintű raktárhelyisége: Itt két szelvényt nyitottunk, mert padlószintsüllyesztést terveztek a szomszédos két helyiség padlószintjéig. A 13. századi külső várfal alapozását teljes mélységéig feltárva itt is a talajvíz jelentkezett. A helyiség DNy-i sarkában a késő középkori külső fallal egybeépült osztófalat találtunk, mely egy szinte teljesen elbontott korábbi, feltehetőleg a maival párhuzamos kőfal maradványára épült rá.